

РОЛЬ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗБАЛАНСОВАНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ МАЛОГО ПОЛІССЯ УКРАЇНИ

С.М. Данькевич

кандидат сільськогосподарських наук, докторант
Інститут агроєкології і природокористування НААН
(Україна, м. Київ, e-mail: agroecologyuaan@gmail.com)

Здійснено загальну характеристику територіальних особливостей державних та комунальних лісгосподарських підприємств Малою Полісся України. Проведено аналіз наукових основ щодо економічного та екологічного впливу лісгоспів на досягнення збалансованого використання земель лісгосподарського призначення Малою Полісся України. Оскільки основою економіки збалансованого землекористування є врахування особливостей природно-просторового розташування земельних ресурсів, то нами доведено, що формування фундаментальних наукових основ дослідження закономірностей використання лісгоспами земель лісгосподарського призначення території району Малою Полісся України дасть можливість обґрунтовано застосовувати метод аналогій з метою трансформації результатів досліджень на інші регіони. Результати дослідження сприятимуть удосконаленню фінансово-економічного механізму збалансованого лісгосподарського землекористування в Україні.

Ключові слова: *Мале Полісся України, лісгосподарські підприємства, землі лісгосподарського призначення, фінансово-економічний механізм, збалансоване землекористування.*

Постановка проблеми. Дослідження еколого-економічного впливу сучасного стану використання земель лісгосподарського призначення різних регіонів України мають важливе теоретичне і практичне значення з огляду на необхідність визначення головних інструментів функціонування фінансово-економічного механізму збалансованого використання земель лісгосподарського призначення. Актуальність досліджень щодо стану лісгосподарського землекористування саме області Малою Полісся України значною мірою зумовлено особливостями екологічних проблем цього регіону. Внаслідок антропогенного впливу на землі лісгосподарського призначення природні ландшафти Малою Полісся України значно змінилися, а геологічна будова сприяє розвитку деградаційних процесів у ґрунтах Малою Полісся України, зокрема, вітрової та водної ерозії, окарбоначення, переущільнення, слітизації [1].

З таких позицій нами проведено дослідження в межах Малою Полісся України, зокрема на прикладі державних та комунальних лісгосподарських підприємств, проаналізовано особливості використання земель лісгосподарського призначення, вивчено закономірності лісгосподарського землекористування цієї території, запропоновано удосконалення фінансово-економічного механізму збалансованого використання земель лісгосподарського призначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнонаукові проблеми збалансованого використання земель висвітлено у працях багатьох науковців, зокрема Д.С. Добряка, О.І. Дребот [19], В.В. Коніщука, А.Г. Мартина [5], Н.І. Паляничко, О.І. Фурдичка, М.Х. Шершуна та інших науковців [1, 3, 4, 18]. Як показує аналіз робіт нині сформовано низку підходів до забезпечення збалансованого землекористування, разом з тим потребують подальшого вивчення особливості використання земель лісгосподарського призначення території Малою Полісся України в контексті економіки збалансованого землекористування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За даними Світового банку [2], в Україні площа лісів поступово зростає. У 2016 р. частка земель, вкритих лісами, становила 16,708% (у 2015 р. — 16,67%) площі суші (для порівняння у Болгарії — 35,4%, Німеччині — 32,7%, Польщі — 30,9%, Румунії — 30,1%, Угорщині — 22,9%). Водночас заліснення Малою Полісся України з 1985 по 2015 р. зменшилася на 19% [3], хоча лісистість цієї території і є оптимальною у межах 25–30% [4], однак тенденція щодо зменшення заліснення є негативним показником забезпечення збалансованого використання земель лісгосподарського призначення.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану та створення рекомендацій щодо вдо-

сконалення еколого-економічного механізму забезпечення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення на основі вивчення теоретичних і практичних аспектів землекористування в лісовому секторі, визначення структури земель лісогосподарського призначення за типами користувачів на території Малого Полісся України, що дасть можливість трансформації результатів досліджень на інші регіони України і сприятиме економіці збалансованого використання земель лісогосподарського призначення.

Матеріали та методи. Методологічною основою дослідження є загальнотеоретичні методи наукового пізнання, фундаментальні положення та принципи економіки природокористування, що висвітлені у працях вітчизняних вчених з проблем забезпечення збалансованого землекористування. Для виконання поставлених завдань використовували такі методи досліджень, як порівняльний аналіз (порівняння користувачів лісовими землями державної та комунальної форми власності), абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формулювання висновків), аналогій (для трансформації результатів досліджень на інші регіони України).

Викладення основного матеріалу дослідження. Територія Малого Полісся України, загальна площа якого становить 867,4 тис. га, а ліси, луки і болота займають до 60% його площі [5], виокремлюється своїм агроекологічним районуванням і має певні територіальні особливості поширення комплексу основних екологічних проблем, а отже забезпечує можливість їх ідентифікації з конкретною територіальною прив'язкою та впливом на прийняття еколого-економічних рішень (табл. 1).

Основними суб'єктами лісогосподарської діяльності регіону Малого Полісся України, які забезпечують використання земель лісогосподарського призначення, як джерела продуктивності лісових екосистем, сприяють досягненню оптимальної лісистості, зокрема шляхом створення лісових культур та сприяння при-

родному поновленню, є державні та комунальні лісогосподарські підприємства (табл. 2).

Основна частина території ДП «Бродівське лісове господарство» належить до Надстир'янської підзони Малого Полісся на території Бродівського району, лісистість якого становить 34%. Із загальної площі Бродівського лісгоспу вкриті лісовою рослинністю лісові землі сягають 23134 га, або 88% [7].

Лісистість в зоні діяльності Бродівського дочірнього ЛГП «Галсільліс» (організоване на базі лісів 16 колгоспів та 3 радгоспів і складається із понад 330 дрібноконтурних ділянок земель лісогосподарського призначення) становить 31% [8].

Варто зазначити, що розміщені серед сільськогосподарських угідь лісові екосистеми мають велике ґрунтозахисне значення, попереджують вітрову і водну ерозію, сприяють накопиченню вологи в ґрунті, захищають посіви від несприятливих кліматичних факторів. Лісові насадження, розміщені уздовж берегів річок, виконують водоохоронну і водорегульовальну роль. Вони регулюють танення снігу навесні, зменшують негативний вплив весняних паводків, захищають береги річок від змиву і розмиву, а русла рік від замулення. Особливе значення мають лісові насадження, які виконують ґрунтозахисну, водоохоронну, кліматологічну, водорегульовальну роль. Лісові екосистеми зводять до мінімуму ерозію ґрунтів, регулюють стік, сприяють зниженню інтенсивності паводків і повеней [9].

Державне підприємство «Бузьке лісове господарство» [10] площею 25281 га розташоване у північно-східній частині Львівської області району Мале Полісся на території трьох адміністративних районів: Бузького, Кам'янка-Бузького та Золочівського.

Бузьке дочірнє ЛГП «Галсільліс» загальною площею 3764,4 га розташоване на північному сході Львівської області на території Бузького адміністративного району. На території підприємства розташовано Національний природний парк «Північне Поділля» площею

Таблиця 1

Характеристика екологічних ризиків Малого Полісся України

Агроекологічні райони	Екологічні ризики, стихійні явища, забруднення
Західно-Бузький	Зсуви, ерозія яружна, площинна
Верхньо-Стирський	Підтоплення, заболочування, карст
Мало-Поліський	Зсуви, яружна ерозія

Джерело: сформовано авторами за [6, с. 16].

Таблиця 2

Основні лісгосподарські підприємства регіону Мало́го Полісся України

Лісгосподарські підприємства	Форма власності	Загальна площа, тис. га	% (від площі Мало́го Полісся України)	Річний обсяг робіт з відтворення лісів, тис. га	% відтворення (від площі лісгоспу)
ДП «Бродівське лісове господарство»	Державна	26,2	3,02	0,15	0,57
Бродівське дочірнє ЛГП «Галсільліс»	Комунальна	5,6	0,65	0,05	0,89
ДП «Бузьке лісове господарство»	Державна	25,3	2,91	0,19	0,75
Бузьке дочірнє ЛГП «Галсільліс»	Комунальна	3,8	0,43	відсутні дані	відсутні дані
ДП «Жовківське лісове господарство»	Державна	33,7	3,88	0,20	0,60
Жовківське дочірнє ЛГП «Галсільліс»	Комунальна	6,2	0,72	0,05	0,80
ДП «Рава-Руське лісове господарство»	Державна	31,9	3,67	0,25	0,78
ДП «Радехівське лісомисливське господарство»	Державна	35,0	4,04	0,21	0,60
Радехівське дочірнє ЛГП «Галсільліс»	Комунальна	4,5	0,52	0,04	0,88

Джерело: сформовано авторами на підставі даних, завантажених з веб-сайтів лісгоспів.

448,9 га та лісовий заказник «Гаївський» площею 50,6 га [11].

Державне підприємство «Жовківське лісове господарство» розташоване в північно-західній частині Львівської області на території трьох адміністративних районів: Жовківського, Сокальського та Кам'яно-Бузького. Загальна площа земель лісгосподарського призначення становить 33679 га, з них вкриті лісовою рослинністю землі — 28591 га, зокрема лісові культури — 16223 га [12].

Площа лісових насаджень Жовківського дочірнього ЛГП «Галсільліс» складається з дрібноконтурних ділянок площею до 5,5 га (188 ділянок), які в основному розташовані серед сільськогосподарських угідь і населених пунктів [13].

Загальна площа ДП «Рава-Руський лісгосп» займає 31875 га, з них лісові землі — 29618 га (93%) [14]. Територія лісгоспу розташована на території чотирьох адміністративних районах Мало́го Полісся України: Жовківського, Сокальського, Яворівського, Городоцького.

ДП «Радехівське ЛМГ» розташоване у північно-східній частині Львівської області на території трьох адміністративно-господарських районів: Сокальського, Радехівського, Кам'яно-

ко-Бузького і займає площу 35020 га [15], з якої вкрито лісовою рослинністю 31371,5 га (90%).

Лісові насадження Радехівського дочірнього ЛГП «Галсільліс» розташовані у північно-східній частині Львівської області, за комплексним лісгосподарським районуванням — це район Мало́польської низовини Західно-Поліського округу. Підприємство створенц для ведення лісового господарства на землях лісгосподарського призначення колишніх колгоспів Радехівського району. Площа лісових насаджень, за матеріалами лісовпорядкування, становить 4522,5 га і складається в основному з дрібноконтурних ділянок площею до 5 га (182 ділянки), які розташовані серед сільськогосподарських угідь і населених пунктів [16].

У всіх вищенаведених лісгосподарських підприємствах Мало́го Полісся України проведено поділ лісових екосистем на категорії відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 р. № 733 «Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок»:

- національні природні парки (господарська зона);

- ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення;
- рекреаційно-оздоровчі ліси;
- захисні ліси;
- ліси уздовж смуг відведення залізниць;
- ліси уздовж смуг відведення автомобільних доріг;
- ліси уздовж річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів;
- експлуатаційні ліси.

Основним видом діяльності лісгосподарських підприємств можна вважати: ведення лісового господарства, охорона, захист, раціональне використання та відтворення лісових екосистем, заготівля деревини та її реалізація, переробка деревини, побічне користування лісом. І хоча відносний показник відтворення лісів (табл. 2) у комунальних дочірніх лісгосподарських підприємствах, розташованих на території Малеого Полісся України, вищий, ніж у державних, проте абсолютний показник площі створення лісових культур та природного поновлення переважає у державних лісгоспів, що відіграє важливу екологічну роль і сприяє забезпеченню збалансованого землекористування.

Економічну діяльність лісгосподарських підприємств спрямовано на ведення лісового господарства згідно з чинними законодавчими вимогами, у процесі якої підприємства отримують та реалізують продукцію відповідно до основних видів своєї діяльності. Податки, сплачені лісгосподарськими підприємствами до бюджетів усіх рівнів, — один з основних економічних результатів їх роботи. За вісім місяців 2019 р. найбільшими платниками податків серед лісгоспів Малеого Полісся України є державні лісгосподарські підприємства: ДП «Бродівське ЛГ» — 43,2 млн грн; ДП «Рава-Руське ЛГ» — 16,8 млн грн; ДП «Жовківське ЛГ» — 16,6 млн грн; ДП «Радехівське лісомисливське господарство» — 16,3 млн грн [17].

Як свідчать результати проведеного аналізу, серед компаній, які працюють у лісовому господарстві Малеого Полісся України, державні лісгосподарські підприємства відіграють найбільш важливу економічну та екологічну роль у розвитку лісового сектору. Майже у всіх європейських країнах лісове право формулює конкретні державні завдання для лісових екосистем, що включають економічні та інші вигоди, такі як відпочинок, захист, зокрема біорізноманіття. Таким чином, отримання прибутку не може бути єдиним критерієм успіху державних лісгосподарських підприємств.

Згідно з Глобальною оцінкою лісових ресурсів (FAO, 2010 р.) 84% лісових земель перебувають у державній власності, наприклад, такі країни, як Польща, Болгарія, Чехія та Хорватія мають лише 15–30% приватних лісів. У світі обов'язок лісових господарств полягає в управлінні державними лісами за спеціальними контрактами (угодами) з державними органами. Оскільки лісові підприємства функціонують в екологічно вразливій та соціально важливій екосистемі, тому їх збалансоване управління надзвичайно важливе. Зростаючий суспільний інтерес і глобальне розуміння екологічних та соціальних проблем посилює тиск на компанії, що працюють у лісовому секторі, і змусили їх переглянути свої стратегії збалансованого лісоземлекористування та розкриття інформації для громадськості [18]. Узгодження лісгосподарського землекористування з природними умовами забезпечить удосконалення фінансово-економічного механізму збалансованого використання земель лісгосподарського призначення. Оскільки основу лісового сектору економіки України становить лісове господарство [19] то публічна звітність лісгосподарських підприємств повинна відображати результати діяльності у контексті збалансованого землекористування: економічні, соціальні та екологічні показники, які є невід'ємною складовою господарської діяльності і дають можливість оцінити рівень відповідальності підприємств.

Висновки. Отже, діяльність лісгосподарських підприємств на лісових землях має не лише економічне спрямування, а також і екологічне, яке забезпечує збільшення лісистості країни завдяки збереженню, відтворенню та розширенню лісових ресурсів, а відтак сприяє досягненню збалансованого використання земель лісгосподарського призначення. Оскільки лісові екосистеми також надають населенню широкий спектр соціальних/громадських послуг, з цієї причини варто наголосити на надзвичайно важливій ролі саме держави як власника земель лісгосподарського призначення.

Визначення територіальних особливостей лісгосподарських підприємств Малеого Полісся України розкриває шляхи вирішення екологічних загроз та надає можливість трансформації результатів досліджень на інші регіони, що сприятиме функціонуванню фінансово-економічного механізму збалансованого використання земель лісгосподарського призначення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилов С.О. Динаміка агрофізичних показників ґрунту за тривалого вилучення його з обробітку. Вісник ЖНАУ. 2009. № 2. С. 125–130.
2. URL: <https://data.worldbank.org>.
3. Чабанчук В.Ю. Еколого-економічний аналіз лісових ландшафтів Рівненської області: дисертація. URL: <https://ra.eenu.edu.ua>.
4. Шведюк Ю.В. Стан і динаміка лісовідновлення в умовах Малого Полісся. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.3. С. 105–113. URL: <https://nv.nltu.edu.ua>.
5. Мартин А.Г., Осипчук С.О., Чумаченко О.М. Природно-сільськогосподарське районування України: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2015. 328 с., с. 100–101.
6. Коніщук В.В., Єгорова Т.М. Агроекологічне районування України. Агроекологічний журнал. 2018. № 4. С. 6–22.
7. URL: <https://lvivlis.gov.ua>, <http://xn----9sbjqqonn2q.xn--j1amh/>.
8. URL: <http://galsillis.org.ua>.
9. URL: <https://sambircity.gov.ua>.
10. URL: <http://busklg.ucoz.ua/>.
11. URL: <http://galsillis.org.ua>.
12. URL: <http://zhovkvalg.at.ua/index/0-2>.
13. URL: <http://galsillis.org.ua>.
14. URL: <https://rawalis.net>.
15. URL: <http://radekhivforest.org.ua/>.
16. URL: <http://galsillis.org.ua>.
17. URL: <https://www.lvivoblrada.gov.ua>.
18. Anna Liubachyna, Laura Secco, Davide Pettenella. Reporting practices of State Forest Enterprises in Europe. Forest Policy and Economics. May 2017, Volume 78, p. 162–172. URL: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2017.01.019>.
19. Дребот О.І. Інституціоналізація лісового сектора економіки в контексті сталого розвитку України: монографія. Київ ДІА, 2012. 336 с.

Інформація про автора

Данькевич Степан Михайлович — кандидат сільськогосподарських наук, докторант Відділу економіки природокористування Інституту агроекології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12; м. Київ, 03143, Україна, e-mail: agroecologynaan@gmail.com).

S.M. Dankevych
Candidate of Agricultural Sciences
Institute of Agroecology and Nature Management of NAAS
(12 Metrologichna St., Kyiv, 03143, Ukraine,
e-mail: agroecologynaan@gmail.com)

**ECOLOGICAL AND ECONOMIC ROLE OF FORESTRY ENTERPRISES
IN ENSURING BALANCED LAND USE OF SMALL POLISSYA OF UKRAINE**

This paper presents general characteristics of territorial features of state and municipal forestry enterprises of the Small Polissya of Ukraine. The author also presents analysis of the scientific bases on the economic and environmental impact of forest holders on achieving a balanced use of forestry land of the Lesser Polissya of Ukraine. Since the basis of the economy of balanced land use is taking into account the peculiarities of the natural and spatial location of land resources, we have been proved that the formation of fundamental scientific bases for the study of patterns of forestry land use in the territory of the Lesser Polissya region of Ukraine will allow to apply the method of analogies for others regions in a reasonable manner. This results of the study will help to improve the financial and economic mechanism of balanced forest land use in Ukraine.

Keywords: Small Polissya of Ukraine, forestry enterprises, forestry land, economic and economic development, balanced land use.

REFERENCES

1. Havrylov, S.O. (2009). Dynamika ahrofizychnykh pokaznykiv gruntu za tryvalohe vyluchennya yoho z obrobittku [Dynamics of agrophysical indicators of soil with long removal of it from cultivation]. *Visnyk Zhytomyrs'koho natsional'noho ahroekolohichnoho universytetu [Bulletin of Zhytomyr National Agro-Ecological University]*, 2, 125–130 (In Ukr.).

2. URL: <https://data.worldbank.org>.
3. Chabanchuk V.YU. (2019) Ekoloho-ekonomichnyy analiz lisovykh landshaftiv Rivnens'koyi oblasti: dysertatsiya [Ecological and economic analysis of forest landscapes of Rivne region: dissertation]. [Electronic source]. URL: <https://ra.eenu.edu.ua>. (In Ukr.).
4. Shvedyuk YU.V. (2014) Stan i dynamika lisovidnovlennya v umovakh Maloho Polissya [State and dynamics of reforestation in the Lesser Polesie.]. Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy [Scientific Bulletin of NLTU], 24.3, 105–113. URL: <https://nv.nltu.edu.ua>. (In Ukr.).
5. Martyn A.H., Osypchuk S.O., Chumachenko O.M. (2015). Pryrodno-sil's'kohospodars'ke rayonuvannya Ukrainy: monohrafiya [Natural-agricultural zoning of Ukraine: monograph]. Kyiv: Comprint CPU, 100–101.
6. Konishchuk V.V., Yehorova T.M. (2018). Ahroekolohichne rayonuvannya Ukrainy [Agroecological zoning of Ukraine.]. *Ahroekolohichnyy zhurnal [Agro-ecological journal]*, 4, 6–22. URL: <https://lvivlis.gov.ua>, <http://xn----9sbjqonn2q.xn--j1amh/>.
7. URL: <http://galsillis.org.ua>.
8. URL: <http://galsillis.org.ua>.
9. URL: <https://sambircity.gov.ua>.
10. URL: <http://busklg.ucoz.ua/>.
11. URL: <http://galsillis.org.ua>.
12. URL: <http://zhovkvalg.at.ua/index/0-2>.
13. URL: <http://galsillis.org.ua>.
14. URL: <https://rawalis.net>.
15. URL: <http://radekhivforest.org.ua/>.
16. URL: <http://galsillis.org.ua>.
17. URL: <https://www.lvivoblrada.gov.ua>.
18. Anna Liubachyna, Laura Secco, Davide Pettenella (2017). Reporting practices of State Forest Enterprises in Europe. *Forest Policy and Economics*, 78, 162–172. URL: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2017.01.019>.
19. Drebot O.I. (2012) Instytutsionalizatsiya lisovoho sektora ekonomiky v konteksti staloho rozvytku Ukrainy: monohrafiya [Institutionalization of forestry sector in the context of sustainable development of Ukraine: monograph]. Kyiv DIA, 336 p.

Author

Dankevych Stepan Mihailovich — Candidate of Agricultural Sciences. Institute of Agroecology and Nature Management of NAAS (12 Metrologichna St., Kyiv, 03143, Ukraine, e-mail: agroecologynaan@gmail.com).